

Procl. am 18ten Febr. N. F.
1826 ad N. 13.

~~Lühine~~ Lühine ja
mis

targema rahwa ja koolmeistrite

kaasjaks

wäljaandnud

Otto Willem Mäging

Esimene jaggu.

Jm.

In dem 2ten Jahre
 der Ehe, am 29ten
 Julij 1824.
 Ich, Gustav Ewers,
 Ehefrau, Maria
 Johanna Ewers,
 geb. v. ...
 ...
 ...

Sedda ramatat trännida antakse sedda jelle wifiga lubba,
 lubba, ^{kiita} seaduse on kinnitud.
 Tartus sel 29 Julil 1824.
 Etats-raat ja kanzler Gustav Ewers.

[Tartu - 1526]

Eestnorme mat

Häädalifemat ja kahjusattawat waesust ei woi ühtel rahwal
 inimisel olla, kui se, et temna. Summala tundmise
 polest teadmata; ehk kui temna tundmine Summa
 last sefuggune, et ta töö ja walle seggane on.
 Kui sedda wimaost on, siis ^{niisuguse} niisuguse inimest
 rahhele pole, ja on ta isimehes kahhe wahhel,
 ja kaksipiddi mõtlema, egga tea mis tööks ehk
 walleks; mis õigeks, ehk mis ^{rahu} rahuks pidda jelle. Fäbba=
 panna, et temna tundmine mitte niisuguse tööja
 peäle pole rajatud. Seebab se jõe külle, et igga
 ühe, kui ta ^{formas} formas kül, sedda peagi weel
 kaugele. ^{peale} tööks korwale peetab, ja sedda
 nenda arwatelleb, et ta wimaost aina walle
 workudekse kinni jääb, ja omma hinge head
 näest kaalab, et ta kül arwab ja usub sedda
 kättesawar, ehk emesel jo näestki ollewat.

Et se nenda töösi, kuidas jünfannas olleme
 läkinud, sedda ei ja egga jõua ükstei targaste
 õppetud Summala ja temna forma tunija mitte
 walleks ajada; waid ta kurdab sedda kõige
 hea mõistlikust, et luggu nenda, ja annab sedda
 jelle süüsi, et rahwal maast mardelast õiget
 Summala forma õppetust läielikult pole olnud,
 ja, et ta sest polest õige pimmeduse inimemeses

ori,

lood ja lehted, ning õrsin jost, et Jummal mo loja kõige
 wäggeuam ja kõige targem on. Tella tean ja näen, et
 kõiks paigad, et merred ja maad ellawaid lome taie on,
 ning, et iggäüks sedda leiab ja saab, mis temma ellouellespid
 samisens lemmale kullub ja tarwis lähteb, ja märkan jost,
 et Jummal helde ja armoline; kes kõigis paigus on;
 kõiks teab ja lumeb, egga sedda wähhemalssi jätta kätke,
 leppamata; waid temma eest hoold ja murest kaanab;
 sedda hoia ja kaidseb, ja lemmale ommaast armuost sedda
 igga pääw jaggab, mis ta lemmale tarwituseks lomad.
 Selle pärrast ehitab temma orrad ja mäeringud halja
 dawa rohhoga, ja kaswatab warjuteggewat melja, lasteb
 wihmurest õiget ajal tulla, mis põllo- ja heinamaid
 kaadab, ja sadab tulepuhkumiste ja pitkne mürriista-
 mistega lomadele head.

Temma on omma wäega kõigis paigus teggeu,
 ja iggäät silmapilgast lomas, sedda uude elletomas,
 mis aeg arra peab kaulama, ja taidab omma wäggeu
 ollemise sees taewad ja maad. On temma juu Jummal,
 liggid ell ja Jummal kaugel, et ma tedda omma silmiga
 ei jowa egga woi näha, jost, et ta näggemata ja üks
 waim on. Eme kui taewad ja maad jaid, olli Jummal;
 ja kui taewad kõiks, mis kattuus asji on, ükskõik jaeb
 arralopma, jaeb Jummal, jost, et ta iggawone, ning
 et temmal ei algmist egga olla woi olla.

Kui isfiemast ja immimete tegguisid kättele pannen;
 juu sedda kõigist näen, et se nenda seadus, et kõiks töe ja
 hea

Jm

hea

emine
 teggu melehead toob, ja isfiemast tasub; ja, et kõige
 kurja töe ehk teggemise järrele, ija ehk warra hädda,
 kurtmine ja kahhetsemine waewast tulleb; se näitab
 sedda, et Jummal õige, ning et temma kõiks head, mis
 immimene nõuab, heaga tasub; ja kõiks kurja ommal
 ajal kättenutleb.

Kui isfiemete peale märkan, juu kurmen omma
 juudames üht kohtomõistajat ollewad, kelle ees ma omma
 juu mitte ja arrafallata, ja kes mo hinges mülle waewa
 teeb, kui jemmest ollen lahkum, mis ta heaks ridad, ja
 sedda ollen teinud, mis temma pahhaks leidab. Ma ütlen
 sedda juudameliimistuse ollewad, jost, et ta mo head
 ja mo pahha mo ette lumistab, ja mülle küüsimata
 selgeste teada annab, mis nõlbaw ehk nõlbamata; mis
 õigus teha, ja õigus jätta. Tella mõistat, et Jeesamma,
 kes nimmo sees mo pärrast mülle lumistust annab,
 selle pärrast mo jõe on lodud, et ta mo juhataja
 peab ollema, et õiget ellu mõistatfin juiddada, ja
 kui mõistlik loom omma nutsumist möda näia. Egga
 Jeesamma juudameliimistuse mo sees on Jummalast,
 ja rägib Jummal temma läbbi nimoga. Kui sedda
 kuuda wõttan, juu wõttan Jummalat kuuda: kui
 ma lemmast ei holi, ja sedda kerge meletijelt põlgan,
 mis ta ütleb: juu põlgan Jummalat; jaan holi mataks;
 lähken üllekätte; kaulan ello raku ja omme käest;
 sattum paltto ello, jõe häbbi ja teotuse jõe, ja hukkan
 wimaks hinge arra.

Jm

ja mis koh
kus teha.

Seada kõik õppis imi mone, Jummalat teggufid, ja isfiennast
 tähtle pammos, mõistuse walguje läbbi Jummalast ja temma
 tahtmistest leada ja lundma: ja, olleri jüs jo mõistuse
 õppetusest kü, et Jummalat oiete lunda, ning ka jedda
 leada, kuidas temma melepärrast oiget ellu piddada.
 Algga, et jurem imimeste hulks tähtle pammose ja arwa=
 mise polest wägga jõuto on, egga jedda Jummalat jurist
 teggudest ei oika näkha egga õppida, mis nemmad näit=
 wad ja kulutawad; on Jummal, kui helde warron,
 armo pärrast, meile ommast näest õppetust andnud,
 ja jedda omma sõnaga tõeks nimmitand, mis ta mõistuse
 ja ja juddamētümistuse läbbi imimestele näitab ja
 leada annab.

Sesamma õppetust, mis Jummalat näest tulnud, nim=
 metakse Jummalat sõnaks, ja leitakse jedda pühhas
 kirjao, ehk Piibli = ramatus ülleskirjutud ollewad.

137

13] II Õppetust.
 Piibli = ramatus.

Piibli = ramatus on kaks jaggu; toine wama = Testa=
 ment, ehk wama = seaduse sõna; toine llus = Testa=
 ment, ehk lle = seaduse sõna. Esimene sai jo ammust
 ajast enne Kristuse sündimist kulutus, ja kirjuta=
 sid jedda pühhas mehed, kedda Prohweriks, se on:
 Näggijaks nimmetaki, et Jummal neile tullewaid
 asju andis ettenäkha, ja neid näkis ette kulutada.
 ma,

Algga need jumalad tullewad asjad, mis nemmad ~~ette~~ ^{ilmutatajid} ~~ilmutatajid~~,
^{surmaste} ~~ilmutatajid~~ (need: et Jesus Kristus ilmale piddi sündima; täiemat
 õppetust Jummalast andma; õhuori = lenistusele õffa legge=
 ma; isfiennast wimfere õhuorino andma, ja jellepärrast
 ristil surma surrema.

Se sõna, mis Prohwerid ülles pammud, jedda saiwad nemmad
 Jummalat näest, kes neid jedda imimeste õppetuseks käs=
 kis ülles panna: ning jellepärrast, et se Jummalast tul=
 nud, nimmetakse jedda Jummalat sõnaks.

1. Wama seaduse ramatus on aega möda, jo enne Kristust, Hebreä
 keele kirjjutud, nemmad õppetawad ja juttustwad mitmist
 asjast: ehk nemmad raggwad jennest, mis wama seaduse
 ajal sündinud, ja mis neil päwil head ehk kurja ma
 psäl näkha ja kuulda olnud; ehk nemmad kulutawad
 jedda, kuidas Jummal Israëli rahwaot wallikend,
 ja mis jaggust usjo- ja Jummalatenistuse wiisi ta jedda
 temmate. näsknud piddada. Keäle jedda andwad
 nemmad õppetust Jummalast; temma pühha taht=
 mistest ja ollemist; mõnda head ananidjust imi=
^{ispaarrantõnise} ^{mehe} ^{isfiennast} ^{õppetuse} ^{sõna} ja näkkid õppetuse sõna
 ja näkkid juhhatust, kui mõistlikult ja Jummalat
 mele pärrast, ja imimeste kullsumist möda jin
 ilmas ellada, ning sõna, mõtte ja leuga oiget waggadust
 Jummalakartust ülles näidada, ja Jummalat auustada.
 tun.

1. Ramatud, mis Narnia Seaduse juriidid asjuot juttus
 ja seest juttustawad, niida Summal Israeli rahwaast
 wallisend, ja misjugguot seadust ta lemmale Moofe
 läbbi andnud, on: wis Moofe =, Jofua =, kohtomõisija
te =, Lubi =, kaks Kuningate, kaks Aja =, Esra =,
Neemia = ja Estri ramatud.

felle parrast
kirjutatud

2. Ramatud, mis juddame waimolikuus kasuks, ja
 lotust ^{nimiluse} Summala peale ^{nimilada} kirjutatud, on:
Jobi =, ja Saweli Laulo ramat.

3. Ello juhhatamise ramatud on: Salomoni oppe-
tuse jonnad; Kogguja ramat; Tarkuse =, ja Sira
ni Tarkuse ramat. Sefamma wiimne on ello juhha
 tamise ja tarkuse oppetuse polest wägga tullus,
 ning selle wäärt, et igga mõistlik inimene jedda jagge
 daste loeb, kui omma ellopäwi, omma ihko ja hinge
 heas, Summala ees, õiget wiisi ja tõsise tarkusega
 iggalse ajada.

4. Prohwetide ramatuid on kuusdoistkümmend,
 kinnest nelli esimest jureks, ja kakstoistkümmend
 wähhemais nimmetakse, selle parrast, et need esimest
 nelli juremaid, ^{nelly} ~~to~~ agga need wiimjed wähhemaid
 ramatuid kirjutam.

Prohwetid ollid pühhad Summalast ärrawaliljelud
 mehed, kedda Isjan Israeli rahwa seas üllorarratas,
 Jm,

et tedda nomida, tedda oppetada, lemmale Summalal,
 lemma tahtmist ja pattustpoormist, ning ka kristuse
 tallemist kututada. Nommad ollid Jofuse eelkäijad,
 kes lemma ^{oppetuse} ~~te~~ leed piddid tasjandama. Nommad
 kututapid kristuse karmatamist ja jurma ette, ja
 laitis Summal nende ju läbbi otuori lenistust alwaks
 jost, et Kristus sellele piddi olla teggema; isfiennast
 wiimjeks otuoriks, ja meid andma, ja meid oppetama
 Summalat ilma otuori änneta lenima, ja jedda
 kindlaste uskuma, et Summal, kes armastus ilma otuorita
 süid on, omma lastele nende ~~ju~~ ja eksilused andes
 annab, kui ~~nommad~~ meelt parrandawad.

Jesaja 1 p. 11. f. mis tarwis on mul teie otuorid,
 ülleb tehowa. 13. f. ärge wõlke
 ennast tühja ännet lüa; juissetamise rotki
 on hironus mo melest. 14. f. Mo hing wihrab leie
 nored nuud, ja teie seätud pühkad. 16. f. Põrke
 emast; puhkastage emast; jaatke ommad kirjad
 leud mo filma eest ärra, ja seiske kirja legge
 mast. 17. f. Oppige head teggema; nõudke mis
 kohtus; jaatke ülleannetumaid õige teie; mõist
 ke õiguot waeste lastele, ja selletage lestkaeste
 asjad ärra.

Siis o
algu...

5. Peale neid jün nimmetud, on weel kolmtoist
 kümmend ramatud Narnias = Testamendis, leida,
 kutku monda sugguot asja jõe kirjutet.
 Jm

Võreka keele

II. Ue: Seaduse ramatud on Apostlilistest parrast Kristuse taevaminemise kirjutud; nemmad on kaht seltsi: toised, mis Kristuse harratuse fündinud asjust juttu: sawad; toised, mis esimete ristiroogodustele, etk ka nende õppetajalele kirjutud.

1. Neid, mis Kristuse harratuse fündinud asjust juttu sawad, on wiss, n. k. Matteuse, Markuse, Lukase ja Joanneke Ewangeliium, ja Apostlike Tegude ramad.

Ewangelistid on jeda Ewangeliuimise ja kuidas Jummal Kristus Prohwelide ette kuletamist Kristuse fündinise, ja temma õppetuse, temma jumma, karmata mise ja üllestõusmise, läbi toeks teinud. Nemmad andwad fennest teadust, kuidas Kristus fündinud, kuidas ma peäl ellanud; mis jaggufid immeteggufid ta omma ello ajal teinud; kuidas ta karmatani, fennud, üllestõusnud ja wimaks taewa läinud; ja ^{on nemmad} jeda selge ja naddumata formaga, kõige imimeste õppetuseks ülles pännud, mis Jeesus Kristus omma pühha fülga õppetand. Et jefamma Jeesuse õppetus, mis Apostlid temma fuust kuulnud, ja fannud, ja jeda Ewangeliuimise jeda üllespan kirja pännud, kõigile imimestele Jummal ^{ja heldust} armu kuletub, nimmetakse jeda Jeesuse armo-õppetuseks, ja neid ramatuid, kust jeda

Jedda

pag. ma,

Jedda seest leida, Ewangeliuimise, se on: römfaiks Jon numini; ^{ja selle parrast} jeda, et ^{ükski} kuletuse forma römfaam woi olla, kui jefamma. Jummal on armaline ja selge armatus, kes heal meel ^{head teeb, ja} omma ^{õpetuse} kuletud lastele eunders ännab, kui ümberpöörwad, ja meelt par randawad, ja kõige meelise patto eest imast hoidwad.

Apostlike Tegude ramad ännab jedda teada, kuidas temma peäle kirri jedda ja näidab, mis Apostlid ^{õigeemamist} kõik ^{Paulus ja pühha} teinud ja kalfunud, et armo-õppetust kuletada Kristus usku, ja pühha ristiroogodust jädawaks rajada.

2. Neid ramatuid, mis esimete ristiratuwa roogodustele kirjutata Apostl etk etk nende õpetajalele Apostlilistest kirjutati, nimmetakse Epistoliks: agga jefamma wöeraw forma tähhendab üht kirja, mis imimene toisele kirjutab, kui ta mitte temma juttule woi fada, et fufornaga ütlelda, mis temmal ütlemist ollens.

Et sel ajal, mil Jeesus Kristus, ning parrast jedda, temma Apostlid ^{ilmas} armo-õppetust kuletufid, et ^{ei õnnud} otse usfo poolest muud rahwast ma peäl, kui agga Juda rahwast ja pagganaid: need neid ja roogufid Apostlid müllemite seast neid roogoduse, kes Jeesuse armo-õppetust ollid wastowõtnud, ja usklikuks fannud; fädjil neid, kes mõistmise ja usfofündimise poolest targemad ^{tr.} nende hulgas

Jedda on Jummal imilmas armataand, et temma omma eendefündimise poolest on armu, et wõeti, kes temma fülge usfub, si pea harrata jama, waid iggaõne ette temmal pealt õlennä. Jõan: 3, 16.

ollid, koggeduste üllewataja^{id} ja õppetajaks, ja lastid
 iõsi tõise liima ehk male, jfanda fõma kuulutama,
 et, kui jummal piddi aitama, uskliku^{id} perrida,
 et ka neid ja koggedustest koggeda. Ajõdi käifid omma kogge-
 duse katsumas ja vaatamas, kas kirjalad ussus
 ja ristiniime^{se} piddidõllema: agga mitto kord juktuõ nenda, et neil
 wõimata olli jedita teha; kui iõsi kaugel maal, ehk
 wahtrest ka wangistõ ollidat, nenda kuida Paulus
 roma liimas ja kui füs koggeduste poolest pahhad
 fõmmumid tuliwad, ja Apostel mitte ei jõudnud ehk
 ei pääsnud nende jure minna, et fufõmaga oiendada;
 tullid ~~mis ka~~ ja feggafed õppetused, mis pühhes ehk
 tõises koggeduses ollid tõusnud, lõpetada ja neid
 õffa teha: füs püüfid nemmad kirja kauppa fegga-
 duõst, mis leadfid ollewad, fellelada, ja on füs nenda
 need ramatud fündinud, mis Ules-Testamendis Epis-
 tide minne al teame ollewad.

Epistlid on midmest kothast neile, ^{kedda} fõmma kirja
 fellelamise peäle põlle õppetud, omma fõma poolest, wägga
 fummiedad, nenda, et õsthamatad imimefõd koggeduste
 ei mõista, egga fõst arwu ei fa, mis ühhes ehk tõises
 peatükis fähhendakse. Apostlid kirjutasid ommad
 Epistlid, nenda, kuida fõlle mal võldud, füs, ja felleparrast
 kui ühhes ehk ehk tõises koggeduses waidlemist ja

Jm.

ja kulli feggaste õppetuste parrast olli tõusnud, mis
 sel ajal faggaduste fündis: et ehk need, kes Juda
 rahwa hulgaõst usklikuks olliõd fanud, kui ristitud
 imimefõd imimefõd, Warma Seaduse usfõleggufid p-
 ristiorahwal tarwis üllid ollewad; ehk et need, kes
 pagganate hulgaõst usku wõtnud, ristiusufõ õppe-
 tuõst pagganate älbauõfoga püüfid feggata, ja korrõlita-
 ühhendada: jedita ärrateõdada. Seõst, et nüüd
 et põstlid, ni käõsi üht kui tõist, usfõ feggajat fõll-
 fi, kord ühhe, kord tõise walle õppetuse parrast
 manifõk^{wad}, nomik^{wat} ja oiendat^{wat}; ning mõne asja, wisi ja
 prugi peale, mis sel ajal olli, agga nüüd emam
 ei olle, egga leadmataõd imimefõd fõmmest ühki
 ei tea; ~~fõst ja felleparrast ei fa~~ ^{õppetamataõd} ~~õffa~~ ^{mis ka} ~~õffa~~ ^{õffa}
 agga need kes ning füs ka mitte ei tea, mis mõni
 kord ühhe ehk tõise fõmmaga fähhendakse: fõst, ja
 felleparrast ei jõua leadmataõd imimefõd omma
 emise wäest, egga ilma õppetud meõste fellelamata,
 mitte kõiõ. Epistlid õffari õiete mõista, muud kui egga
 tükis ehk jätka kauppa kui fõmma fõfõggeme on,
 et ta ~~õffa~~ ^{õppetuse} ~~õffa~~ ^{õffa} jukhatamise ~~õffa~~ ^{õffa} ~~õffa~~ ^{õffa}. Et laggu
 nenda, fõparrast on füs se üns wägga kahjuline
 asja, kui leadmataõd imimefõd fõlle peäle hakkawad,
 et kui rummalat rummalatele pühha kirja fõlle
 tuda. Selle asjemel olleks jõwida, et nemmad feggamaste
 pü.

7. Lamat Wilp'puse rahwale, mis ^{üllemata} üsks (kallis) ramat on, Paulus kirjutas sedda Loma linnast, kus ta sel korral wangis ja nimmi olli. Manilkeb koggodust, et ta lühja usfoleggajate lühja lobbinat ei pea kuulda wõtma; waid Kristuse järrele, kõiges allanduses, tasanduses ja armastuses üht meelt piddama, ja õiguse ja ~~wagga~~ teggude ja wagga eloga hummalat eiuustama. Peäle sedda tärnab temma koggodust jelle eest, mis nemmad Epawrotituse läbbi, temma waeua kergituseis, temmale läkkitand, ja pallub, ^{wimaks} Simoteust ja Epawrotitust, kui ustawaid õppetajaid wastowõtta, ja nende jõma kuulda.

8, 9.

8. Lamat Tesalonia rahwale. Ka seälgi koggoduse, mis polest Dudarahwast, polest pagganatest hulgaost olli koggutud, ollid usfo pärrast juured tülilise- mised, waidlemised ja lahkimised, kelle pärrast Paulus need kaks ramatut sinna kirjutas, et rahku teha, ja walleõppetajate juud kinnijel- guda: agga on mõllemad Epistlid midmeest kõh- haost hummedad; sest, et meie, kui siljama põlwe rahwas, mõnneast asjast ei tea, egga sedda mõista mis ~~õppit~~ Paulus ommal ajal, jelle koggo- duse rahwa usfo ja temma ellowijide polest, laulmise ja karristamise wäert näggi ollewat.

Jm,

10, 11.

Lamatut Timoteusele. Sesamma Timoteus olli Pauluse õppetut; temma kõige leggewam ja kõige jõuifam abbi mees armoopectuse kuulutamise amm ekis. Temma olli weel alles noor mees, ja armast ^{tas} Paulus sedda kõigeost jüddameost. ~~See~~ ^{See} ~~läh~~ ^{läh} ~~pa~~ ^{pa} ~~ra~~ ^{ra} ~~ast~~ ^{ast} Et ta wagga mõistlik, tark, tasfane ja lahke imi mene, ^{atti} kelle kõnne armast ja jüddameise tungiw olli; ^{atti} lätiti fatis ~~tas~~ Paulus sedda mitme koggoduste jure rahku teggema, kui walleõppel ^{ajad} sedda ollid rikkimad; agga kõigeemamaste ^{püda} sefise ^{muist} Simoteus Ewefuse koggoduses ~~pa~~ ^{pa} ~~ast~~ ^{ast}, ja olli temma allaline õppe- taja.

Esfimeses ramatus armast Paulus temmale õppetust, küüda ühte koggoduse õppetaja rakkus olla, ja emast alles näidata; mis ta peab püüma ja nõudma, ja mis eest emast hoidma.

Tõises ramatus, mis Paulus ommal wangis põlwe, Loma linnast temmale kirjutas, listab jelle õppe- duse polest, mis esimeses ramatus antud, weel peäle; ja ~~armast~~ juhatab, küüda küüda koggodust wallifeda, ja temmale seädust teha: peäle sedda manilkeb nõwwa formaga; ^{ge} kõig filmakirja wagaduse, ja kõige walleõppetuse wasto ^{hangest} nauwaste seista, ja ^{mõllemäin} ~~ne~~ ^{ne} ~~ä~~ ^ä ~~rra~~ ^{rra} ~~k~~ ^k ~~ä~~ ^ä ~~u~~ ^u ~~t~~ ^t ~~a~~ ^a ~~d~~ ^d ~~a~~ ^a.

Jm,

2. st / Teise ramatu kirjutab Hoarme ühe eusa ja ellatamist naesterahvale, kes usklikuks oli jäänud, et ledda ja lemma lappi toetun mises kinnitada.

Kolme ramatu on ühe usklike, nimmega kirjutus, kirjutud, ja ridad Apostel ledda lemma selge ning ka sellepärast, et ta usklikele lahke wastowõija olud.

Pühha Jakobuse ramatu ramatu on kõige õppetuse polest tõeste üks õntfants leggew forma, kui sedda tärnoga wastowõitakse, ja selle järnle kaiaakse, ja on sefanna forma nenda selge, et se vähemmi sedda sellestamata mõistab, ja ommas süddames sedda tõe ja armja kurneb ollewad.

Pühha Juida ramatu on walle õppetaja te ja usfoseggate wasto kirjutud, kes, ommas walle peale julgeste pattuud ellu piddafid, ja süstis õntfantsfannist ja õigaks mõistamisist kristuse forma parrast loodsid.

Hoarme se Ilmutamise ramatu Se ramatu on ni kõige formaga kirjutud, et õppetamataid inimimesed semest kogonate ei wähtegi tarkust ja, egga int, jõua fada; seppärast seistse nemmad sedda lugge, mast õiget tarkust ei jõua fada, sest et sima paljo selle tuot jure tarwitakse.

Jm²

* Teise ramatu eesmärk ei ole mitte se, kes seistse armastus, vaid hoopis. Teise se eesmärk ja eesmärk onend. Wato Matt. 13, 55. ja Mark. 6, 3.

Summalast

Kirri õppetab, et Summal ainus, ning lemma aino ollemises Isja, Pöeg ja Pühha Waim, agga et need kolm üks on. Matt. 28, 19. Nimmige õppetage kõik rahwast, ja ristige Summala (isidest ja nimbelt) kuulutab kirri ja nimmed. ülleb:

I. Summal on ainus Summal, kes kõige asja lõja, kaitseja, üllepiddaja ja wallitseja, sedda ükspäinis peame kenima, ja sedda kinnimardama. 1 Kornt. 8, 4. Ei olle ühtki toist Summalat, kui üks. Matt. 4, 10. Sima pead Isjandast omma Summalat kinnimardama, ja sedda ükspäinis kenima.

II. Summal on üks arwamata waim, kel ei luud egga lihha, egga sedda farrast pole, mis filmiga summis nähha; waid lemma on näggemata, sest, et ta waim on.

Jokun: 4, 24. Summal on üks waim, kes sedda kinnimardawad, peawad sedda waimus ja tõe kinnimardama.

Ülleb kirri Summalal küll näed, filmad ja kõrwad ollewad, agga need on tähendamise formad, ja rägib kirri jaggedaste, meie mõistmises nõdruse parrast, Summalast inimese nombel: kui ta siis ülleb Summalal filmi ja kõrwi ollewad; siis ta tähendab selle formaga,

Pr²

et Jummal ei ole ühtigi sallaja woi olla, sest et ta kõik leab ja kummel; ja kui kummel käsi ülleb olles, siis tähendab nätega kemma wägge ja wõimust.

Kui kirri ülleb, et Jummal pühha Prohwetidele emast näinud, ja nendega juust fuhku ja pallest palleste rääkim; siis on ka needki fonnad tähendamise wiisi rägitud, ja üllewa sedda: et Jummal waim neile sedda leadaandnud, mis neile tahlio kulutada; ilma ommetige ~~ommetige~~, et nemmad sedda omma filmiga olles näinud, et omma korwadega sedda kuulnud; waid andis Jummal nende waimus emast ja omma tahtmist neile tunda, leada ja noista.

Se fonna, et Jummalat toises ilmas pallest palleste peame näha fama, ei ülle muud kui sedda; et toises ilmas wast Jummalat täieste, kemma meelt, kemma nou ja pühha tahtmist ja arwamata ollemist öiete fame tundma. ~~sest Jummal ei ole pallest, et sedda fonn et toises ilmas näha.~~

III Jummal on iggawene: kemma ei ole ei algmist egga öffa; kemma on inka olnud, ja jääb iggaweste ~~muutamat~~, muutamata, kui ta ja iggawestest muutamata olnud.

Jeft: 94, 6. Niima olen esimese, ja niima olen wüime, egga pole muud Jummalat kui mind.

Laul. 90, 2. Enne kui mäed fündisid, ja enne kui ma ja maailm lodi, siis olid sinna Jummal iggawestest iggaweste.

Sarb. 1, 17. Jummal ei ole muutmist egga wahhetamise warje. Ma,

IV. Jummal on kõigewäggewam, kemma jures ei ole ühtigi wõimata; kemma käes on kõik wäggi ja melewald; ta jõuab kõik leha.

Lux. 1, 37. Jummal jures ei ole ühtigi asja wõimata.

Laul. 115, 3. Jummal on taewas, kemma leeb kõik mis tahha. Jummal näitab omma wägge leggewaks jellefirmatse maailma üllepidarniseks; waggade omistarniseks ja kurjade karris-tarniseks: jelleparrast peame

1. Jummalat uskuma; kõiges häddas ja waeuas kõik omma muuret kemma peale heitma, sest et kemma jõuab ennem kui rohkest kõik ülle sedda leha, mis meie pallime.

Ewed. 3, 20.

2. Ei omme päwil Jummalat ei nätle, unustama; ei ei üks päinis enne, et mu kadruwa asja peale kõik lotust heitma; egga ülle meeliseks minnema; waid sedda allati meles piddama, et Jummal käes kõik seisab, ning et ta peagi allandab, kes sedda unustet isiemast üllenda-wad.

3. Et Jummal kõigewäggewam, jelleparrast peab meil hirmu kõige kurja eest ollema; ja kui keeldud nou et iggaweste minna juddameis olles hakkama et lixuma; et kui toises pahha, et kergemeelised inimelised meid kurjale ollesid küsima; et siis jandad ja kemma wägge meletuletam, ja nende emast esimesest hoiam.

Ma.

tulle, hammaste irtistamise, lõrjutamise ja hullumisega; ja ütleb ka jeddagi: et us nende süddant ei pea jät-
ma närimata, ^{ainu} et nende wallo suits iggawoste
peab ülles tõusma. Agga nenda räkides, rägib kirri
tähhendamise formadega; sest hing on waim, kel ei
hambaid olle, miska lõrjutada, agga ihho pole,
mis tullega wõis wawata: sepärrast ei tähhen-
da need formad muud, kui jedda juurt hinge ahhast-
~~tust~~ mis ülle mata ahhastust, mis hing ja seal
isfierneses, kui riibedat kõige riibedamat wawa
jaab tundma, ilma et tulle põllemas olleris.

Kõik head ehk pahha, mis inimene tõisele sowib ehk teeb,
on temma wimars inka isfiernesele sowind ja leinud; sest,
nenda kiwa tem ta tõisele leinud, lasteb Jummal temmale
jälle omnal ajal näitetulla. Jedda õppetab Jeesus selgeste
jelle formaga, kui ütleb:

Luk. 6, 28. Selle mõeduga, miska teie tõistele mõe-
date; jellefammaga peab teile jälle mõedetama.

Ei pea se siis ialgi inimese mõttest ehk melest radduma,
et Jummal kõigile juin ja tõises ilmao, õigeks kättemak-
jaks on, ning et kõik head ehk pahha, mis tõistele olleme
leinud, et jedda wimars inka isfiernesetele olleme
leinud.

Jm,

IX Jummal on kõigis ^{paigus} ja taidab taewad ja
maad omma ollemise sees

Jerem. 23, 23, 24. Minna ollen Jummal liggi
delt, ja Jummal kaugelt; kas kegi wõib warjule
minna warjopainuse, et minna ei peaks jedda
nägema? ütleb Jehowa. Eks minna taida taewad ja maad.
ütleb Jehowa.

Laul. 139, 7, 8. Kuhu pean ma minnema
jo waimo eest? Kuhu pean ma pöggema
jo palle eest? Kui ma astun sin taewa, siis olled
sinna seal: kui ma peaksin aõjet leggema
pörgusse wata! — siis olled sinna seal.

Jummal on kõigis paigus, ja taidab taewad
ja maad: agga kui kirri jedda taewas ütleb
olled; siis tähhendab ta jällega Jummal üpris
juurt au ja temma kõrgust.

Et Jummal kõigis paigus, siis on ta iggawõhkel
omma armo ja omma wäega liggi, kuleb,
tunnub ja näeb meid iggawõhkel, ja annab
ennast kõigis paigus leida, kui süddamest jedda
õffime: ning ^{siis} kui kegi ^{meid} meid ei näe agga kule,
seal on Jummal ^{meid} nägema ja kuulmas, ja
jõu;

ja meie /
~~nung~~ ^{ning} ~~me~~ ^{me} ~~lummis~~ ^{lummis} mees, kes sallajas⁴e näeb, ja ommal
 ajal kõik awalik⁴uks teeb, ja päwa ette tõstab, mis
 ehk kuigi salamis⁴te olleme teinud. Sellepärast, kui
 1 Korint. 4, 5. Jeesus tõstab, jüdda kurjale
 küsib, ja isjennes⁴ mõlled: pimmedus warjab mind,
 kes mo süü⁴ teaks üles⁴lunnistada: oh! jüs on Jum-
 mal sind näggemas, ja jinnos⁴ ~~füü~~ ^{füü} õigel ajal awali-
 k⁴uks legemas.

1 Korint. 4, 5. Jeesus tõstab pimmeduse jallajad
 asjad päwa ette, ja teeb jüddame nõud awalik⁴uks.

X. Jummal teab ja lummis ⁴ kõik, mis maailma
 algamisest olnud, mis on, ja mis maailma ⁴ õfari wael
 saab ollema.

Laul. 94, 9. Kes kõrwa omma kõhta istu-
 tand, eks se peaks kuulma? Kes silma walmistand,
 eks se peaks näggema?

Ubr. 4, 13. Ükski loom ei olle näggemata Jum-
 mala ees; waid kõik on paljas ja awalik⁴ temma
 silma ees.

Laul. 139, 1. 2. 4. 11. 12. Jehowa! ja küsib
 mind läbbi, ja lunnid mind; jinnas tead mo magga-
 mist ja mo üles⁴lunnistust; jinnas mõistad mo mõlled
 ma,

kaugelt ärra. Kui es olle wed formagi mo keele peäl,
 wata! - jüs tead jinnas, Jehowa! jenna kõik ärra.
 Ja kui ma wõttarin ütelda: õmmetige wõib pim-
 medus mind katta; jüs õ on walgu⁴ nimmo ⁴ lumbes:
 ei le ka pimmedus õed jinnas ees mitte pimmedas.

Jummal lummis jüs inimise jallajad mõlled; temma
 teab meie formad, emme kui noomad meie keele peäle
 on lullemas: et se nenda, jüs ei ja ma ühtigi pehta,
 mis mo jüddame on, temma ees ~~mitte~~ ⁴ ärrawarjata
 ehk ärrasallata; jüst, et temma ees kõik awalik⁴
 on.

Ei marja jüs waggaduse näggu, mis ⁴ inimik⁴
 inimest küll peetak, ei marja se jelle ees, kes jal-
 las⁴e näeb, ja jüddame nõud awalik⁴uks teeb.

Õnnesi se inimisele, et jenna kindlaste teab:
 Jummal näeb ja lummis mind; ta näeb ja teab
 mis mind waewab; mis mul pudub; mis ma iggat-
 sen, ja temma armo näest, kindlaste armoaluse
 ja usjo lotuse pallun: temma kuleb mind, et
 ta mul liggi on.

1 Pet. 3, 12. Jeesus filmad waatwad õigede peäle,
 ja temma kõrwad kuulwad nende pallumisi: agga
 Jeesus palle on wasts neid, kes kurja tewad.
 tur.

XI. Jummal on helde ja armoline, ja selge armastus.

1. Joan. 4, 16. Jummal on armastus.

Matt 5, 45. Tamma lasfeb omma pätkesõ heade ja nurjade üle tõusta, ja lasfeb witma saddada õigete ja üllekohtuste peäle.

Laul. 36, 8. Kuu nällis on so heldus, oh Jummal! et inimeste lapsed so libade warjo alla kippuwad.

Laul. 106, 1. Tämmage Jehowat, sest temma on hea, ja temma heldus keelab iggawese ajaks.

Koik lomad, kel hing jeb, on Jummal armastuse pä räst lonud, et neide armu tekha, ja neide head jagada. Koik ma peal on, on armastus lomade omest, heaks ja kasjaks lonud, et neid Isjanda armust kü piddi fama, ning et igga allaw hing jedda piddi tundma, mäitama ja moistma; Jummal on selge armastus, temma on üks romustaja Jummal, kes heal melet head teeb kõigile, isjääranis inimestele, kui tedda armastuwad, ja temma tahk-mise järrele ellawad.

25. 17. 173

Am

Jummalal lodud arjust ja lomadeest.

Koik, mis näme ollewad, on Jummal wäggewa tahk-mise läbbi jüninud, ja on Jummal koik asjad si ühteski nähtawast asjast lonud.

Ei jõuga ialgi inimene koik lodusid, mis sin ilmas on, koik tunda, weel wähtemast neid ülles-arwatesest koik ma on Isjanda immeteggefes täis: weel wähtemast ullatab sureliko loma jõud ja moistmine ni kaugeli, et tahki, mis taewala'utuses näeb, jaksjaks luggeda, sest, et neid emam kui liwa merre kalda peal; ja ülleb kirri 1 Mos. 15, 5 wata taewa pole, ja löe need tähked: kas ja wõid neid luggeda?

Agga tähked, mis taewas näme, on Isjanna juggused ellasferned, kui meie maagi ja ellawad seelgi luhkande luhkanded peal, kel Isjanda armust kül seab.

Näitwa tahke nemmad kül piisjikefed, ja sefuggused, nelle walguo määritad Isj kui uddu läbbi lumedast kumab: juo nemmad sellegi parrast mitte müst koik, mitte luhkat ja luhkat nõrda suremad meie maast, ja näitwad nemmad agga selleparrast piisjikefed, et nemmad ilmarwamata kaugel meist seisawad.

Am

Isjandast ülles
Joan: 14, 2. ülleb
mimo Isja majas
on paljo nitto
ellawafed.

Kui siis jo sedda üllemata wägge ja tarkuost, mis ka
 Summal sedda, mis ma peäl näed ja head ollewad,
 wallitseb ju üllespeab, immedellas ja allamõõne
 kummardamisega lõpmata juures kiwad; mis
 jagguised mõtted siis jo jüddames tõuswad, kui
 selge õe ajal filmat taewa pole tõstari; taewa
 wäggesid omma walguotega näed, ja isfi ennust
 üllede: ka needki on arwamata juures maailmad;
 nemmad on elloasmed, mis Isjanda arm neile
 ello rõhhas lonud, kes ^{seäl} jümmiwad, ellawad ja
 juurwad; nenda kuuda minnagijün ma peäl
 ollen jündinud; jün ellan, ja ommal ajal juur,
 ren. ^{kuulap} ~~te~~ seälgi ^{ja temma} ~~tuatarse~~ Isjandat ^{kiditarse} armu, ja tun-
^{ning} ~~tanse~~ ja ^{lemitarse} ~~lemitarse~~ lemme pühha nimme, ning
 kummardamise sedda waimu ja loes. Mis, et kes ma
 ollen? üks pörmuke, ümmetige Summal
 minn; näeb, tuleb, mo peäle mõlleb, ja mo eest
 hwaat ja murret kännab: agga ullatab temma
 arm ja wäggi õfata taewa rumis ja lemme
 lautuse al kõiki painu; ja kuuda ta wäggi
 ja heldus jün ma peäl leggew; nendafammati
 leggew on ta wümpe, ja kõige kaugema ^{ma} takhe

ennast näitonas, kõikiide õnnest, ^{kas juur} ~~rad juur~~ ja
 heans, kes seäl ~~hingewad~~ ja ihho, hinge
 ja ellu lemme näest. Janud.

Oh! üllen siis pühha Sawetiga: Se tundmine
on wägga immelik mimo melest; ja on wägga
kõrge, ei ma ja sedda kätte. — Lauh 129, 6.

Jah Isjand! ^{olled} jümmat üllem wäggi ja tarkuost;
 ju jõud, ju tundmine on lõpmata; ja loes
 ärra ~~takhe~~ takhe lählede arwu, ja nimmetad neid
 kõik nimme parrast. Lauh 47, 4.

Lõmas, mis ma peäle inimese korwa lodud,
 on kõik rõhhas täis; isfi need, mis wee, isfi
 need, mis kuwa maa lomad on. Igga maa rõhhas
 isfijuggus lome ja lodufid nähtakse; toig, mis
 fojemal; tõised, mis külmemal mail figgine;
 wad ja kosjuwad; agga inimene wältab
 kõigis painus; olgo pöthja ma pöthjas, et kes
 leitsewa ~~para~~ maawõe rõhha pallowas;
 et Summal sedda nenda lonud, et lemmal
 kõige maa peäl piddi asfet ollema; ning on
 Summal sedda omma lomade esfimeeseri juggusi
 maa peäle lonud. Harib: 1, 18. et ta temmale
 meelt ja mõistust andnud, mis tõisel lomadel
 ei olle, ning ^{mi} ~~rova~~ selle parrast mõistmatad ülle-
 me ollewad. ^{lm.}

25 kummi 44. Jalmist selge sõnaga õppetakse, kus
nenda ööldakse: üks lihhalis ihku külwatakse; üks
waimolin ihku ärratatakse ülles: üks lihhalis ihku
on, ja on üks waimolin ihku.

Inglid on waimud, ehk nägematad Jummalal lomad,
kel meelt ja moistuot antud: nemmad on kahid jeltki;
toised head, toised kurjad. Nüid wimfid pole Jummal mitte
kurjaks lomad; waid on nemmad kurjaks lomad; sest et nem
mad Jummalast lagganenud, ja temmast ärralangenud;
nimmetatakse neid ka kurradiks ehk jadanaks; ja
on nemmad ikka küsant Jummalal wasto päma;
ning on jüs ka kurradi kawwatuse labbi, meid esiwame
mad parradi ajas langem, küi esimest pattu
jeltaga heggid, et Jummalal käso wasto ärrakeeldet
pou wiljast jorwad, ja pattufeni jaiwad; mis jüs
ka nende järgmistele kahjaks tulnud; sest et kõik
inimesed pattufist wannemist ilmale jünniwad,
ning jüs ka inimese nõdrufid nende käest perris
wad; seepse on Jefamma, mis perrispattuko nime
takse, ehk mis kirri lihha ja werre, ehk jelle
wanna inimese ülleb ollewad, keda rikikutakse
pattulu himmude labbi.

pattufe

Et se nüid nüd nenda, jüs on õmmetige teadmata
inimeste teadmata meel, paljogi muud kurradi jüüks

(M^o 4)

andnud, ja temma tõeks arwand, kus tedda jures post-
nud, egga jures wõind olla. Nenda arwaf teadmata
Juda rahwas ememiste, ja arwawad weel tänapäew
hõmmiko-maarahwas, kes weel alles jures piirmeduses
ellawad, et küi üks inimene melest ärra on ja peast
kummal; ehk küi temmal langetob, sealki käib, et
temmal kurri waim jees, kes tedda temma meelt
ärrajeggab, ehk tedda wawwab; kookokisjub, ehk
rappulab. Nenda arwab ka weel meigi päwit
teadmata rahwas, et küi üks inimene hõmmjad tõed
teinud, küi olleks kurri waim temmale nõuandjaks
olnud: õmmetige õppetab kirri selgeste: Tanobuse
ramatus 1. p. 13, 14, 15 jalmis:
Largo ütelgo ükstei, keda küsatakse; mis küi
jatakse Jummalast, sest Jummal ei wõi jada ka jaga
küsatud, ja temma isgi ei küsa keddagi kurjaga.
Agga igga üht küsatakse, küi tedda ka emese
hõmmuot wetakse ja auwatelletakse.

15 parrast, küi himmu imast wasto janud, jüs
toob temma pattu ilmale, agga küi pat faab täieste
tehtud, jüs jünnitab temma firma.

Kes Jefuot küi omma lumastajat nenda leniwad,
et tedda jüddarnest usjuwad, temma forma tõeson
naks peawad, ja jellejärele käiud ja ellawad;
need tedda täimolixuel hõmmistawad, et Jefus Kristus
tm.

mu sefuggure
wigga

V [†]Öppetius

Y Summaale armo ilmumiseest Jeseuse Kristuse läbbi.

23

" ~~on~~ on:

Arvalunnastamisest.

1. Jeseus Kristus ommas allandamise goduses[†].

Et inimete süggu meia peäl sefuggufes waimolikus
 pimmedufes olli, mis ledta nelas õnnistule leed leidmast
 ning, et ta sepärrast üks arrakadunud ja hukkamõiste
 tud süggu olli, hallastas helde Jõsa, ja satis omma,
 jo iggawefest wõetud nõu järrele, omma ainofündinud
 poega, Jefus Kristus, ilma^{le}, et, künda temma
 jedda pühha Prohwelide läbbi olli ettekiulutam, niid
 piddi peastma, kõigest pattust, furmast ja kurradi
 wäest, nenda künda Joani: 3 p. 16 ülleb: nenda on
 Jummal maailmat armaostam, et ta omma ainofündi-
 nud poega on andnud, et ükski, kes temma jofse ussub,
 ei pea hukka fama, waid, et iggawene ollo temmal
 peab ollema.

Jefus Kristus tuli siis omma Jõsa nõu järrele imale,
 kui sefonna, mis Jummal jures olli algmisest olnud,
 ja kelle läbbi kõik asjad lehtud, et ta kui üks walgus-
 piddi paimona pimmedufes, ja walgustama kõik
 inimetes; et kü maailm temma läbbi olli on lehtud,
 ei tunnud ta ledta fuisi mitte: (1. Joani: 1, 1,
 2. 3. 9. 10.) sepärrast jalgas ta omma Jumma-
 likku au ärra, sai lihhasi, se on: fündis inimetes,
 ja wõttis kui ühes majas meie seas ollada, ja meie
 näggime temma au kui Jõsast ainofündinud Jõsa
 au, täis armu ja tõl, Joani. 1. 14. Et ta kü
 Jummal näul olli, ei arwam ta jedda mitte jagiks,
 et ta Jummalaga ühhefuggune olli; waid allandas
 isfiemast, ja wõttis fullase näggu omesele, ja sai inimete
 farnaks, ja leiti wäljast piddisest rombest kui imi-
 mene, ja allandas isfiemast, ja sai fomarwõllikuse
 furmani, peälegi ristli furmani. Hilip: 2, 6. 7. 8.

Umbrosung

~~Et unä das Mussefangschiff, kündisse gottliche Dügn mit
 igor falkenisch, juf in ninar so grotten Uundisgusind befand,
 und es die Wdang zur Flichtind nup fündra kouten, und aban
 dibrangar in wurdofarun und unpalignt Goffenit wot: so
 nobersuntet sig der Jünlipen Wdaken indpalben, und pruden
 froug fündnen unigun waldschest, unä es die durg
 ma,~~

77 = fußfartung ad pag 45.

Kui ta sinna paika sai, ütles ta jüngerite wasto: palluge Summalat,
et teie riisakuse jõe ei ja, lahkus neist ära, ni keugete kui
riiwiga. wõib jüüsta; heilis põlwile maita; pallus Summa
lat ja ütles: Issa! kui sinna tahhatsid jelda karrikat
minust ärawõtta! omnetige ärgo jüüko mirms, waid
sinno tahtmine. Agga üks ingel näitis emast Lemma
le taewest ja nimitas teda. Kui ta jumaga olli
wõitlemas, pallus ta Summalat kangemine, agga Lem
ma higgsi olli kui werrepisfarad, need langsid maa
peäle. Ja Lemma tõusis ütles Summalat pallumast;
ja tuli omma jüngerite jure; ja leidis neid maggawad
kustõuse pärrast, ja ütles neile: mis teie maggate?
Tõuske ütles, ja palluge Summalat; agga kui Lemma
alles ravis, wata! jüs tuli hulks rahwas, ja Judas
nendega, kes olliid jadetud dedda kinni wõhma.
Matt: 22, 40 — 47.

It wõrdlufon jufnet dor fufelbt bauradten Stallen
aus dem frange. Madffon.

mn,

nenda küi: paastumised, puhastamised, kümnise
 aintumised, ohverdamised, ümberleikamised, ja mitmed
 muud sefuguse, mis inimesed jaggedaste rängas
 waewaks tullid ja ollid. Kõik need siin nimmetud Wana
 peaduse tükid panni Jüda rahwas juure hõle ja
 rangete murrega tahhele, ja nimetati jedita käso tekk
^{ehk käso tekk} ja käso taimisene. agga ei hõlind ta jedita
 kulata, kuid inimese Jummal tahtmise järrel õiget
 ellu peab piidama; ehk kuidas ^{ta} piidid inimese;
 kuidas jedita, mõtte, forma ja tegu peab ollema, kui
 Jummal ees armu leida: waid nende mõttest ja meiest
 näidid se neid küll ollewad, et omma käso tekk
 teggid, ning pettid jü isjennast omma elle rahku, ja
 omma hinge mahjuro.

Jedita tekk aija täht. Jedita ammast Jüda rahwa
 käso tekk tähtne Paulus Kõlõt. 2 p. 16 f. kui ta
 ütleb: me kame, et inimese käso tekkide läbbi ei ja
^{õigeks} muud kui agga Jefuse Kristuse usko läbbi. f. o.
 kui inimese Jefuse õitfaks tekkewat forma wastawõttab; jelle
 järrel meelt parrandab, ja jedita forma piidades, Jumma
 ta ees selge jeditamega käib ja allab. Selle parrast ütleb
 Paulus Rom: 10, 4: käso õdo on Kristus, õigufens
igga ühtele, kus. usub. Se on: Jefus Kristus on tulnud
 Jüda rahwa käso tekkidele, ohverdamise, paastumise ja
 ja

ümberleikamisele j. n. t. s. õffa tekkama, ja jedita kulutama,
 et Jummal emam õturid ei tahha, waid agga jedita küsib,
 et inimese waimus jo teis jedita peab kummandama; pon;
 puhta jeditame ja tämolisso jeditamega jedita taima, mis
 Jefus Kristus Jummal käso, ja temma tahtmist õppetand
 ollewad?

X

Kristuse

Õffid, Jüda rahwas jo ammast ajast Jefuse, jelle jimmaste tõukid
 ja ellawa toe õppetaja tullemist, ja teadid nemmas jedita
 odada, et Jummal temma tullemist Prohwetide läbbi
 oli ettekulutand; ilma õmmetige, et aega olleksi teada
 antud, mil se piidi ollema. Sündis jü, et nelli tuhat
 aastat parrast loomist, Ommiteggija Petlemas ilmale
 tuli; kui magi inimese loom, omma emma Maria käso,
 watawaks ^{õli} õli jü, ja temma, ning omma isjanso Jefusi
 jure jü, kümni kolmesümne aastaks jü. Jü wallifos
 kahtwiskümne meest, jedita emese jure wõttis, et
 neile Jummal rigit õppetust anda; jelle parrast, et
 omma õppetust nende käte tahkis uskuda, et jedita
 parrast temma taewamine mist kõigelt maailmale
 piidid kulutama. Nihawa kui need jimmaste mehed
 temma juu ees, ja temma õppetuse al' ollid, nimmetati
 neid temma juugorid, mis ni paljo ütles, kui õppi
 jü, agga parrast, kui isjü möda maad käidid
 õppetamas, kullubi neid õpustiks, se on: forma ta
 wäljaläkitud temma kulutajaks.

Kolm aastat õppetas Jeesus Jüda-maal, egga lähnuv
 noogoniste kaugemala; waid käis agga omma rahwa
 maad ~~ja~~ ja küsi läbbi; sest, et Jüda-ma rahwas ellawat
 Summalat tundis, ja Prohwete kirjat temma käes
 ollid; ning jüka õlje jo pähja ees olli, kelle peäle Jeesus
 omma läiemat õppetust wõis rajada; mis nenda pollens
 olnud, kui ta pugganate jure olleks lainud, kes Sum-
 mala ^{paljo} ei jedita wõhematris teadud.

Kui Jeesus nenda möda maad olli käimas, ollid Jungriid
 liikumata temma järrele käijad; kuuljid al'aki temma õppetust
 temma pühha ~~juust~~ juust, ja ollid temma immeteggude tunnismehhed
 mis ta rummala ~~ra~~ rahwa usmata jüddame pürrast leggi,
 et neymad temma leggudest, mis üntki inimene jõua teha,
 piddimäggema, et ta Summalaost olli; ning et Summal
 temmaga olli; nenda küda ta isfi ülleb, Joan: 4, 48:
 kui teie ei näe immetähkejid egga immetegguid, jüs ei usfu
 teie mitte. Agga need immetekud, mis ta teinud, on kõigil
 Ewangelijumidest teadawad.

Kui Jeesus nenda kolm aastat õppetand, ja kolmküm-
 men kolm aastat olli wannaks jänud; jüs sai se aeg
 täis, mis Summalaost olli seätud, ja läks ta jüs omma juma
 wasto, jurel neljapäwal, Jerufalema linn, joi ~~wimast~~ wimast
 õhtofõmaaga omma Jungriid ^{ega}, kuulutas neile, et juma
 tund liggijouid nud; nomis, manijes ja kümitas neid;
 ning, et neymad ei tedita, egga jedita, mis ta neid käsknud,
 ja neile kümitand, ialgi piddand umustama, seatis

Jm⁴

ta pühha õhtofõmaaga, et nimitto nõnd, kui nenda leiba
 ja wina piddid wõtma, tedita piddid mällestama, ja jedita
 temma mällestufers' leggema.

Jüs ülles ta neile wimast, et temma neid jeks ärrawallidjem,
 et temma õppetust kõige maailmale piddid kuulutama,
 rahwaost õppetama, ja neid kolmeains Summala nimel
~~õpetama~~ ristima: agga käskis na korraoste, et ni kauast
 Jerufalemma ühtel melet ühtekorke piddid jäma, kümi
 pühha waimo piddid jama, kes neid kõige tõe jüste
 piddid juhhatama: ja kui jedita jedita neile läkkidant
 et jüs ~~nein~~ neimurid piddid mõistoma, ufi keli räkima,
 haigete peäle käisi panna ja annat berwens jama
 j. n. t. j. ning kui se noik rägitud ja tehtud, jüs läks
 ta ellimäele. ~~Kui ta Jüdaost, kes tedita jedita~~
 nendega tuli, kes ollid jedita tedita kümitama.
 Kidi tedita jüs jurel neljapä õfel, wasto juust redet,
 rohto ette, ja ollid seäl Jüda rahwa preestrid ja
 warriserid, rohtut temma kedita temma allaks, nende
 õeluse ja fallaliku kombete pürrast, õiguse pölest
 kange sõnnaga olli karristand, temma peäle, kui
 temma wikkamethed, rohtut mõistmas; ja ~~õpetid~~
 tedita hukka ja pödi tedita tõijel päwal, mis rede
 olli, ja mis kelle mällestufers' meie juustreded pühtid
 jeme, Kolgata mäe peäl küdi. Se asfi jündis jedita
 ajal, mil Põnffius Pilatus, Roma keisri nimel,
 Jüda-maad wallidjes, ja jedita ma wallidjes olli.

Jm⁵

Kolonandamal päwal ärratas Jummal ledta jälle furnust
ülles; ja ellas juis Omisteggija weel nellikümmeid päwa
maapeäl: wiimseks länse temma taewa, kust ta pühha
nioli koggodust walidse, ja kust meie ledta wiimse päwal
otame tullewad, kobbut moista allawate ja furnute
peäle.

Hüngrid ollid nenda, kuida Kristus neid käätnud,
päärast temma taewamimeist, ühhelmelel ühtekorke
Jerusalemma jänud, jedda tröösijad ehk pühha Waimu
otama, jedda Jesus neile tohtant läkkitada, ja saiwad
nemmad esimesel juiste pühhal, kuida jedda Apost: Jegg.
ramato toifest peatükist luggeda. Agga kui pühha
Waimu ollid jänud, juis löiwal imast laiali, ja läksid
Kreikas, Itaali- ja Asia- mäle armopsetust kulutama, ja
neid, kes usklikuis jänud, koggodustesse kogguma, kõige
kuulsamad ja juremad esimeste koggoduste seast ollid
need, mis Roma, Korintuse, Kialatia, Ewesuse, Wilippi,
Krolasuse ja Tesalonika linnas ollid; ning on need needjam
mad, kellele Apostel Paulus omad Epistlid kirjutan,
kui ta toises kauge ma kobbas olli õppetamas, egga aega
jänud, nende jure tulla, neile nou andma, ehk juisõmaga
neid õpetama.

VI Õppetus
Jesuse Jummalamisest töest

Kõin, mis Jesus Kristus maapeäl inimeste heaks teinud, õppetam
Mv.

ja käämatand, jedda nimmetakse ühte sõmaga lummalamisest,
ja jedda imast nimmetame omnaks ärrapeästjaks, õmis-
teggijaks, ja lummalajaks ja ärrapeästjaks.

¶ Ärrapeästjaks midame jedda
Jedda head, mis Jesus Kristus kõigile inimestele jänud jätnud
ja teinud, on wägga palju:

¶ Kui üks Jummalast läkkitud tööõpetaja, tuli ta
üks armast ja iggatsetaw walgu maailmasse, et
ned jedda rummalust ja pimmedust käätame, mis imi-
mest ihho ja hinge polest willest jaks teggi, et nemmad
ei Jummalat, ei temma tahtmist, egga emeste kullu-
mist ^{õiete} tundnud, ja fellepäärast kui foggedal hukka
läksid.

- Joan: 1. 5, Temma fees olli ello, ja se olli inimeste walgu.
- 9. Temma olli se walgu, kes walguatab kõik imi-
mest.

¶ Agga se walgu, mis Jesus maailmasse toi, ja se walguata
mine, mis temma arms läbbi fündinud, on se:

- 1. et ta meid Jummalat kui üht hetket ysfad kulutas
- 1. et ta Jummalast õiget õppetust andis, ja jedda rõnus-
lawad sõnna meile kulutas: Jummal on armastus, ja kõinide
kõis inimeste armolwie isja, kes kõigile heal melel head
teeb; omma lapsi hoiab ja kaitseb, ja naid fellepäärast waggars
fowib, et süddameid rahhul, ja pärrast furma õntfad
saaksid olla: ning et se nenda, sest ei woi
tm.

Ei juhtunud egga muud käso teud, mis Juda rahwas Jum-
 mala teenistuseks arwas, mitte temma meelpärrast olla. Tem-
 mal ei olle meelthead werrisest ohwrist, egga üksteisri ihhowae-
 wast, mis leadmata temma pärrast, emise kõhta tarwis ar-
 waks: sest, et inimese loom Jummalat mitte Jummalat,
 waid omma ^{allandamise pärrast Jummalat ee; omma} emise puhtusemuse, ning omma uss ja lotuse
 kinnituse pärrast peab teema teinma, et ta jüdda puhtas;
 ta tahtmine mõistlik, ja ta tegu ja kõne laimata, ja
 otse ja tal emeset kõiges etta mures ja waeuwas, ^{ja surmasi} rüü-
 sawad lotust Jummalat pole jaoks olema.

2. Sellejamma tõefõnna kuulutamiseega peästis Jesus Kristus
 meid käso needmisest; agga käso needmine oli se; et loofese
 käso seaduse järrele, neid ööldi ärranedud olewad, kes
 jedda seadust oiete ei pidanud, etta hõletumad olid. Juda
 rahwa käso leggusid tähtlepanemas ^{ehk} ja leggmas; ja on
 5 Mos: 27 p. 26 f. sellepärrast nenda kirjjutud: Ärranedud
olewad on, kes ei pea kõik sellejamma käso õppeduse sõmas,
kes nende järrele ei te; ja kõik rahwas ühelgo: Amen!

Ja ^{teatatakse} ka Paulus sellejamma sõnna ja asja peale, kui
 ta Kialt. 3 p. 10 f. ütleb:

Ni mitto kui käso leggudest on, need on needmise al;
 agga käso leggude läbbi ei ja ükski õigeks Jummalat
 ee.

Sellejammaast Juda rahwa käso leggu, mistia Jummalat
 täieste arwafid temniwad, ja temma pärrast Jummalat

Amz

229/17

ees õigeks sawad, mis ^{ei} õmmetige isijemest wõimata,
 etta ^{õmmetige} nimmetab Paulus ixkris, sest ja sellepärrast,
 et ta inimestele raskiks ja waeuajaks koormaks
 oli, ilma ^{õmmetige} et hingele selles ^{õmmetige} etta jedda wähtematki
 head olemis wõinud lulla etta olla: ja maniffes-
 ta sellepärrast Kialatia kogodust, ^{nende kus}
 mitmed ollid, kes jedda õppetafid; et, kiriofufe
 sõnna wastowõtnud, ja usklikuks janud, ilma
 Juda rahwa ~~usse~~ teg käso leggufida, mitte
 õmmet ^{õigeks} Jummalat ^{õigeks} pidand õigeks sama:
 selle walleõppetuse pärrast ^{õmmetige} maniffes Paulus ^{õigeks}
 nimmetud kogodust ^{õigeks} nende sõmadega:

Seiske nüüd see wabbaduses, mistia Kristus
meid on wabbanis teinud, ja ärge laste emast
mitte jälle fullase ixkrisse pärra. Kial. 3. 1.

Jesus Kristus on meid ^{õigeks} wamma seaduse ^{waimolise} õrjuse põlwest, ja tema ixkrist
 peäst, ja meid Jummalat lapsiks aitnud; et kõik
 kes temma sõnna tundwad ja jedda ussuwad,

3. Jummalat kui omma armfata ^{õigeks} õstaf, ^{õigeks} ussuf/lotufes
 armastusega kummardawad, sest meie nüüd lapse põlwe
 waimu oleme janud, kelle läbbi Jummalat armfata
 õstafis hüame, ^{õigeks} et meie usk ja lotus ^{õigeks} Jofuse
 läbbi, ^{õigeks} kindlaste temma peale kinnlaste on rajakud.

Amz

Tom. 8, 15, 16. Sest leie polete janud jallape poleve waimu, et leie jälle pearkjile kartma; waid leie ollete lappe poleve waimu janud, kelle läbbi meie kistonda me: Abba, Jofa! — Sefamma waim lünnistab meie waimoga, et meie olleme Surnmala lapsed.

4. Jofus Kristus on meid oppetand, ja sedda meid selgeste teada andnud, kuidas omma hetked Jofat, kes taewas on, oiete ja temma melepärast peame tenima, et temma melest armjaks jafda, ja temma omistami perrida. ~~Agga õige Surnmala keristus ja Agga õige Surnmala keristus ja~~ et inimene puhhas on jüdda meest; et ta Surnmalat üle kõige asjade, ja omma liiggimest armastab kui isjemma; et ta forma, mitte ja teuga Surnmalat auustab; ja sedda kõige omma elloga kerib; emast temma holeris annab; sedda jüddamest pallub; ning iggal ajal temma armo ja hallastuse eest juust ja jüddamest (kidab ja karmab. ~~F~~ ^{12.14} Sest on, mis Jofus ütletab

~~Tit. 2, 11, Surnmala arm, mis omistust jafab, on~~
ilmunud kõigile inimistetele
F Sest on Surnmalat waimu ja toes kummarwama, kuidas Jofus sedda Joan: 4, 24. kuulutab.
Ma,

5. Jofus Kristus on meile omma pühha elloga tähte jät nud, ja tähte andnud, kuida inimene pühkifus, armastus ja õiguse juu ilmas peab näima ja ellama, ning on meid armoga ruttund temma järrel näima, üteldes:

Joan. 8, 12. Minna olen maailma walgu; kes minna järrel näib, se ei näi pimmeduses, waid temmal peab ello walgu ollema.

Sepärast maniffel ka pühha Paulus meid selle armja formaga, ja ütleb:

Milt. 2, 5. Sefammajuggune meel olgo leie sees; mis Kristususe Jofuse sees ka oli. Ja ütleb pühha Petrus

6. Kui juu Jofuse armooppetust wastowõtame, sedda ja temma juhhatamist möda ellame, Jofuse sedda tähte omma filmi ees, ja ommas jüddames ja mees peame, mis ~~omistamis~~ ^{temme} meile näit nud ja jät nud; ning kui Sefammajuggune meel meie sees on, mis Kristususe Jofuse sees ka oli: juu olleme temma armo ja hallastuse läbbi paatust peädetud, ja jame temma läbbi iggawese ello perrjaks.

Matt. 1, 21 Sest temma peädab omma rahwaast nende paatust.

Matt. 11, 29, 30. Mõlke umeste peale minna ixket ja oppige minnuot, et minna olen tarfane, ja jüddamest allandlik; juu leiate leie hingamiot emeste hingedele: Sest minna ixke on hea, ja minna kõrem on keija.

F 1. samt. 2, 21 { Sest ollete teie ruffitud, ja Kristus leie eest karmalant ja leie tähte jät nud, et leie peate kema jälgede sees näima.

7. Jeesus Kristus on jedda romustawad forma mis
 niigal maailmal teadmata, ~~on olli, trüütamist, et surm hinge~~
 ei furruta; waid, et hing iggaweste jääb ellama, kui ta ihust
 lahkeb, ja siit ilmast ärralahkeb, ja maa peäl wägga olnud,
 et ta joo kaddumata ja näutamata õnnistust jääb leidma, ja
 tullewas tõises ilmas täiomas põlwes ellama. Et jeesus
 ma maa peäl, ello agga üks walmistamise eeg tullewa
 ello wasto peab ^{on} ellama; et jün nõik polik, ja seäl wast
 nõik täis ja täieline asfi jääb ollema. Sellefirmatse
 iggaweste ello tontuse nimiduseks, on ^{Jeesus surma läinud,} ~~ta surma~~ ^{hauas}
 hingand, ja Summal jedda kolmandamal päwal
 surrust ülles ärratand. Sepärrast ülleb ta:

Mat. 10, 28. Arge kartke neid mitte, kes ihku
 ärratappawad, ja ei woi mitte hinge täppa.

Joan. 11, 26. Miima olen üllestõusmine ja ella; kes
 minno siise usub, se peab ellama, ehk lemme küll furrub.

Õppetawad pühhad Apostlid selle asja pärrast laie-
 malt mitmes kōthas, nenda kui:

2 Tim. 1, 10. Nüüd on awalikuks jannud, meie õnnisteg-
 gija Jeesuse Kristuse tulle mise läbbi, kes surma on ärratä-
 utand, ja ellu, ja hukkamisemata põlwe walge ette tonud
 armõõppõduse läbbi.

Tom. 6, 23. Iggawene ellu on Summala armo-
 and Kristuse Jeesuse meie Jofanda läbbi.

2. Korint. 4, 14. Meie heame, et se, kes Jofandat
 Jeesust ülles ärratand, wõttab meid ka Jeesuse läbbi ülles ärra-
 tada.

Am,

8. Jeesus Kristus on armastuse pärrast inimeste
 wasto ristifurma tar emese peäle wõtnud, sellepärrast:

1. et ta emast wimfenshuwris tahtis anda, et õnni-
 teistust näulada, ~~ja armale olla lothajga ja:~~

2. jedda usku pättuste inimeste õnniks nimilada,
 et Summal igga hingele, kes omma süüd lõsifelt kahhesel,
 ja töepolest meelt ja ellu ^{meeltse süüdant usub, ja armastuse} ~~on tal, armust andeks~~ Jeesusega
 ünnab, ja kui hallastaja rista wasto, ning jedda Kristuse ^{Jeesusega}
 Jeesuse läbbi õnnaks leeb, kui ta mitte omma endise patto ^{ühondab, et}
 ello pole taggasi ei põra, waid ~~par~~ uendut ja parran-
 dut mele ja elloga rimlaste Summala tahtmise põle
 hoiab.

Summal
lemmale

Sil. 2, 14. Kristus on isfemmaast mie cest
 andnud, et ta meid piddi ärralunastama kõigest
 üllerkõdust, ja pühkastama emesele isfirahwaks,
 mis usin on kõige hea töele.

1. Petr. 2, 24. Kristus on meie pättud isfi
 kandnud omnas ihkus ülles puupeäle, et meie piddime
 pättust ärrafama, ja õigusele ellama.

2. Thoin. 5, 19. Summal oli Kristuse Jeesi, ja
 leppitas maailmad isfennesega ärra, ja ei arwand
 reide mitte nende ülleastmised süüks; ja lemme on
 meie siise pännud ärraleppitamise forma.

Õlleks se joo üks wägga willets põtune walle mõtle-
 mine ello ja hinge kahjuts, kui inimene jedda
 usjand ja arwaks, et ta ilma mele ja ello parrandamata
 #

mi

Zügarbn ou Dgrünfon :

Ebre: 5, 9. ⁺ Kuita ⁺ koix ⁺ fai ⁺ loppedand, on ⁺ lemna ⁺ koigile, ⁺ kes
⁺ lemna ⁺ forma ⁺ kuulwad, ⁺ iggawise ⁺ omistuse ⁺ saakja
fanud.

Til: 2, 12. ⁺ Ta ⁺ juhkatab ⁺ meid, et ⁺ peame ⁺ ärrafalgama ⁺ jum
⁺ malakartmata ⁺ ello, ja ⁺ ilmalikud ⁺ himmud, ja
⁺ peame ⁺ moistlikult ⁺ ja ⁺ oite ⁺ jummalakastlikult
ellama ⁺ sefimatjes ⁺ maailmas.

Jesuse furma, ja temma tõuluste osalifera. wõiks sada.
 Neil ayga aina ünsi on lotust Jesuse furma parrast
 läbbi Summala ees arme leida, kes nenda küida kirri oppetab
 töewipiga fülame ja ello uendamiot nõudwad, küida
 kirri oppetab:

Ewes. 4, 22 - 24. Teie peate emeste peält ärraheldma
 endise ello polest, jedda wamma inimest, jedda rikkurakse poettuse himmude
 läbbi, ja peate ueris sama omma mele waimus, ja
 emeste peäle wõtma jedda uut inimest, kes Summala
 farnatfens on lodud, täsfise õiguse ja pühkisuse sees.

Et Jesus Kristus kõis jedda head meile saatnud,
 tonud ja jätnud, mis ello rahhurs, hinge heurs, ja talle
 wa ello lotuse polest meile tarwis lähheb; mis meid
 parrandab, pühkisleb; meile waimo rõmuustust kõiges
 murris ja waewas ^{saab} ja ning wimfest weel furma
 kumistis hinge iggawese ello iggafemifega täidab;
 et Jesus Kristus kõis jedda armu ja õrme meile
 saatnud, tonud ja jätnud, tämmame tedda, jedda
 kallist tööoppetajat fuddamelikumifega temma armo ja
 waewa eest, mis temma meie parrast wõtnud nähta;
 ja ammame allandliko lämmopelwega helde taewas
 Jofale ritust ja au, et ta omma armastust meie
 wasto nenda aowalikussu leinud, et ta omma aiaust
 ainsündinud poega mäilmasse lähkitand, et meie temma
 läbbi peame ellama ja õndfaks sama. 1 Joan. 4, 9.

⁴ Kristus ¹⁷ Oppetus
 Jesus omma üllendamise põlwes
 kõrrast, kui Jesus omma allanduse põlwes sin maa
 peäl kõis leinud, mis temma Jofa jo iggawesest
 poatluuste fännimeste parrast olli nõunis wõtnud;
 siis üllendas Summal kedda jälle selle parrast,
 et ta isfiennaast olli allandand; jullase näggu omme
 selle wõtnud, ja fonna wõllikussu fanud furmani,
 peälegi rioli furmani, ja oppetab kirri sedd nenda:

Wilt 2, 9. 10. 11. Summal on kedda wägga üllendand,
 ja on temmaie andnud ühte nimme, mis üle kõige
 nimme on, et Jesuse nimmel kõis nende põlwes peawad
 ennaot nikkutama, kes taewas, ma peäl, ja ma al
 on, ja kõikide need peab ülles lümmistama, et Jesus
 Kristus on se Jofand Summala Jofa auuks.

Kui ^{Jesus} fülme fülme ilmaot ärra- ja taewa läks, siis
 läks ta omma Jofa auufioje, ja lähhendakse jedda
 selle fonnaga, et ta Summala omma ^{koigewäggewama}
 Jofa parrimel kael on istumas.

Ewes. 1, 20. Summal on kiristust fonnaot ülles ärra
 vand, ja pännud istma omma parrima näde.
 Omma Jofa auust ^{Jesus Summala} alles, wallifseb Summal ^{temma} armo
 läbbi pühha riolikoggodust, et temma fonna ja oppetus
 ennaot leggewan; näitab, imimeste ello rahhurs, ja
 nende ^{hinge} õmmistufers; ja saab omma fonna oppetust,
 mis ta omma Apostollide näe läbbi, imimeste
 tw.

juhatamises lastanud üles panna, sedda ~~rahtist~~ ja
~~õhkanis~~ ~~leggewad~~ ~~forma~~, saab ta maailma õhkanis koidma,
 ja iggat selle eest hoolt kandma, et sedda temma
 lunnastutele jeggamata ja selgeste kuulutakse ja
 selletakse; ~~mis~~ mis parrast temma siis ka ^{ja} oppetamis
 ämmelid seadnud, et temma walgu igga põlwe rahi-
 wale kõigis paigis ^{pidi} paistma, et inimised töö-
 ted möda näeksid kaia, ning wimfens kõis
 temma juure temma ~~iggawuse~~ iggawuse alloriki.
 joudma. Sepärrast ämmame temmale au, ja kummar-
 dame sedda allandusega, et temma Summalaga üks,
 ja ühtesuggune on.

Jaarid

Joan. 5, 23. Kõis peawad sedda poega auustama,
 nenda, kuidas nemmad sedda ^{ta} auustawad.

Ewes. 1, 22. Summal on kõis temma jalge alla prin-
 nud, ja on sedda pännud koggodusele peaks, kõis üle
 asjade.

Tom. 14, 9. Sens on Kristus jurnud ja jälle ülestõis-
 nud, ja jälle ellawaks jannud, et temma ni haasi jurnute
 kui ellawate üle piddi Isjant ollema.

Nimmet päwal tulles Jesus kui ellawate ja jurnute
 kohtu mõistja kohtu mõistma; ja ütleb kirri:

10. lig.

Joan. 5, 28, 29. Tulles tund, mil kõis, kes haidade sees on, peawad
 temma healt kuulma, ja wäljatullema: kes on head teinud, ello ülestõis-
 mifens; agga kes on pahha teinud, hukka mõistmise ülestõis-
 mifens.

q. wren.

Summal on küs ainus, ja ütleb Paulus. 1 Korink.
 8, 4. ei olle teisid Summalat, kui üks; agga tah
 hendab kirri sedda kolmaino Summala ollewad, nenda,
 et Isja, Poeg ja pühha Waim ühtes ollemises üks
 ja ainus on. Isja wäggewa tahtmise labbi on kõis
 asjad jündinud; Poeg meid lumaotand, ja pühha Waim
 on meid pühhillemas, ja Summala ja Jesusse tõesõmga
 meid walgustamas ja ~~peet~~ ^{puhha Waimo abijga} ~~peet~~ ^{puhha Waimo abijga} ~~peet~~
 tõesõmga neie jüdamis; ~~ennast~~ ~~leggewaks~~ näitab,
 nenda, et sedra kuuldes, luggedes em meletulleles, ja
 selle järrele arwates, waggad mõttes üles ärrawad, ja
 Summala meespärralised nõud jüddamesse tulleswad,
 mis inimest töö ja pühha ello pole juhtawad, ja
 temma nõdrusid temma ette awatdawad; siis sedra
 pühhillemifens ja pühha Waimo walgustamifens
 nimmetakse.

Jesus Kristus käsib Matt. 28, 19 kolmeaino
 Summala ^{nimmet} ristida, kui omma Jüngritde üles: Öppetage
 kõis rahwaost, ja ristige neid Isja, Poja ja pühha
 Waimo nimmet.

Nimmetab Jesus pühha Waimu trööstijaks, kui
 sedra omma Jüngritde touts länkitada.
 Joh. 14. 26: agga se trööstija se pühha Waim, kedra
 minno Isja tahtab länkitada nimmo nimmet,
 Jm,

Jesamma peab teid õppetama nois, ja teie meele
tuletama nois, mis minna teile olen ütelnud.

Jesamma trööstija, ehk pühha Naam, kui Apostlid teid
ollid sanud, andis neile nois keled arramõista; jõudu
haigete terwers, ja muid wägeward seggusi teha,
mis Jummal armonou järrele nenda piirte jündima;
et Apostlid noige maailmasse piirid minema, armou
õppetust kuulutama; igga wõera rahwa keelt, keele
järe tullid, piirid mõistma, et neile Jummalariki selgeste
kulutada: ja kui Jesamma Naam neile jedda andis,
et kui käsfi haigete peale pamiid, ja need terwers
faiwad; siis oli se jellepärast, et tored ja uskma-
fad inimised nende õppetust tõeks piirid piidama:
sest et Jummal jedda immetegude läbbi, mis Apost-
lid teggid, tõeks nimitas, ja nähha andis, et ta
nendega oli, ja nende juu läbbi omma lahtmist
ja jõma kulutas.

Kui neid päwit, mil pühhad Apostlid esimesest
wäljalärsid, armouõppetust pimmeda ja torreda rahwale
kulutama, Jummal neile seggusi pühha Naamo andis
jaggas, et jedda sel nõrral tarwis tundis olewad: siis
jedda nüüd emam nenda ei olle, egga ja ka ialgi maailma
õffani emam nenda ollema; sest, ja jellepärast mitte,

pn;

et pühha kirja õppetus meie käsi on, mis iggaüht, kei
jedda õiete tahhab prunida, tõetele, ello rahku, wagga-
duse ja iggawese omistuse poole juhatab; ning ei
olle siis nüüd ei immet igga ^{neiu}simmetähli tarwis,
mis armoualut ^{amife} hakkatuses, tõe nimistuse pär-
raast, ilma nähki jündiwad ja ollewad.

Kui jedda nüüd näme, ja selgeste teame, et Naam
jedda emam ei kellelegi anna, et ta õppimata ja wae-
wanäggemata wõerast keelt nõrraga õskaks
rähida, ehk jedda jaoks mõistma: siis ^{ta} ei ühtegi
inimisele immetikalt ei muudki armou emese
muretsemata ehk püidmata ei anna, olgo ikko
liko ehk waimoliko asja polest. En se siis üks
wallemõllemise pettus, kui mõmed jedda emestest
arwawad, kui peaks neid pühha Naamust aeta-
ma, et jedda, mis juddamelikumise nõrral rägiwad,
Jummal Naamust emestele ütlewad antewad,
õffe, kuidas jedda ememuisse pühha Prohwelide
ja Apostlitele anti. Jummal Naam ei te
emam seggusi immetähli, sest, et neid emam
tarwis ei olle; waid ta pühhitseb ja walguustab
meid aina üksi jõma wäe läbbi, kui jedda järrele
mõllemisega prugime ja lahki juddamega wastowõtame.

ma;

Tähhendus: Sefamma forma: Waim, tähhendab püh-
has kirjast mitmet asja:

1. Waim, se on: Jummal Waim, ehk pühha Waim.
2. Waim, mis inimese mõlleb, arwab, ja temma kaadumata osfa, ehk temma hing on.
3. Waimus nimmetakse rihaasti head kui kirjad inglid.

W.
4. Waimoga tähhendab ka kirri inimese meelt ja temma jüddame nembid: wata Ezeiel 18 p. 21. J. heitne emestast aru kõik omma ülle astmised, mis ka teie olete ülleastund, ja teie emestele üks uus jüdda, ja üks uus waim.

W.
5. Waimoga tähhendakse jaggedaste Ues Testamen-
dis Jeseuse forma õppetust, mis ta inimestele kuulutand; ning ka toisena sedda parrandut meelt ja ello, mis selle õppetuse, temma tundmise ja wastowõtmise läbbi kasjaks nähtakse tullewad. Selleparrast ütleb Paulus: kui meie waimus ellame, siis käigem ka waimus. Need forma üllewad sedda: kui meie Jeseuse forma õppetust olleme wasto wöt nud; siis ellagem, ka nenda, niida se forma meid juhatab; peäle sedda ütleb ta Kalat. 5, 7. Waimo kasju (se on: ristiusko õppetuse kasju) on armastus, rõõm, rahhu, hetkus, headus, truus, tasjandus ja kasjatus.

W.
6. Waimus nimmetab kirri ka se parremat ja tõenõutjast tahtmist, mis igga inimene emesees lumel ollewad, ja mis jüddame kirr.

lumistuseks nimmetame, kenneest Paulus ütleb, et Jummal temma läbbi meiega ragib, kui meie mõlled isikestes ehk on wõit lemas, ehk kui neimad meie peäle kaebawat. Sedapimast parremat tahtmist nimmetakse Ues Testamendis waimus, agga sedda inimese nõdrust, mis sedda enjima ja pattu leggema küsib, nimmetab temma lihaks, ehk ka lihaks ja werrus.

Mat. 26, 41. Waim on kül walmis, agga liha on nõdrer.

Kalat. 5, 17. Liha himmustab waimo wasto, ja waim liha wasto; needhinnalded on tõine tõise wasto: et teie siis sedda mitte ei te, mis teie ial tahhate.

7. Waimus nimmetab pühha kirri Jeseusega liha mised inimese jüddame, kui jüdda kihwastab jolgo halleduse, rõõm, ehk mu Jeseuse asja parrast, ilma õnnelige, et Jummal Waim sedda olleks ligutamas: kui sedda jumil, siis ülleme isikeses kses ellus, inimest päis waimu ollewad; ja kui temma siis komist ehk laulu teeb, siis sõdakse tedda waimus ehk waimust sedda leggewad; et seäl kül muud ei ole, kui agga mõtte ja jüddame ellawamat liikumist, mis emese wäest arkjans janud; ning se siis kõik inimese wiil ja kombel ilma et üllewelt midagi seäl jure faaks ollema.

sinb olleb geld
d geld sol furs
thausen unpro

Giltsing allat.

Et se nenda, sellepärast juhtub siis ka seda jaggedaste, et milmed, kui nemmad sefuggijes jüdda me etn waimonelikumises rägiwad, etn kõmet peawad, ka tühja, rummalust, etn weel peälegi aina seggast oppetust, ja mõistmata asja kulutawad. Sepärast manidjes ju Apostel Jaames ommal ajal, et inimised arvad pidi olleme sefuggijid kõnemeetri kuuldes, kes emestel waimu üllid ollewad, ja waimust emast räkivad ja jullustawad.

1 Joan. 4, 1. Mis armad! ärge uskuge mitte igga waimu; waid katke need waimud läbbi, kas nemmad Jummalast on: sest mitto walleprohweti on wäljaläinud maailmasse.

IX Oppetus
Ulojuse

4 Oppetab pühha Paulus usko parrast nenda, et ütleb: Ebro: 11, 1. Usk on kindel lotus nenda asjade peäle, mis weel odatarise, ja nende asjade märgiammine, mis ei nähta.

Sellepärast pühha kirja forma järrele, on usk tõsine ja kindel lotus, et se kõik jummalik tõde on, mis pühha kirri oppetab, ning mis Jesus Kristus ja lemma pühhad Apostlid kulu tand ja meile jätnud; ja et kõik nenda jaab nimmema, sullema ja fündima, niida Jummalala forma tõeme ja leime, kulutatud ollewad.

pu,

Kes siis seda kõik waidlemata tõeks peab, mis pühha kirri selge formaga Jummalast; lemma tahtmisest; lemma armotõutustest ja ahwardamistest kulutab, ning mis ta sefugest Kristusest; lemma karmtamise ja furma parrast tõutab ning iggawese ello perrimise polest tõutab; kes seda kõik pühhas, ja waidlemata tõeks peab, sel on usk juddames. Etgo nüüd küll, et inimisel sefug gune usk juddames kourwa ja kindel küll olles; agga kui lemma usk emast mitte seggewars ei näita, se on: kui ta mitte lemma juddand polle jõudnud ei harrida, ei pühhifeda egga parrandada, nenda, et ta healmelet Jummalala ja sefuge armo kütsumise järrele näiks; kõige kurja, patto ja üllekohito eest emast hoiaks, egga usfin olles hea tõele: siis ei ja sest ussuot, mis juddames on, ei koggoniste ei seda wähemaltri head etn kinda hin gel ollema; waid nimmetab kirri sedda siis furnud uskuris.

14. Mis kasju sest mo wemmad! kui kege ülle emestel usku ollewad; agga seggufid polle temal? 17. Ulok, kui lemmal ei olle seggufid, on isfi emestest furnud. 18. Olse kui ikko ilma waimota on furnud, nenda on ka usk ilma seggufida furnud?

ma

juudwad olla, kui kõigest wäest tões ja waimus Jummalas nõuks olled wõtnud kaia.

kui siis ^{meel} ~~judda~~ ja ello parrandamala; kui judda fallalik,
 oel ja kauwal; kui näed üllekohhut kawad, ja su
 poetus, waltet ja nurja rägib: siis ei imimeisel weel
 armuistri ontjans leggewat usku ^{potte} näed, egga ilma stri
 pühkade osjafamise lotust, ^{wõidlla} chri ta ka kui wägga jelle
 usfo peäle toetans, mis tal juddamas on.

Uski, mis õige ja Jummalale meeleparraline, jedda tarwida,
 ja tahhab, et noiges juddame puhkuse, head uilja
 peame kannima, ja Jummalale parrast lüddimata
 ollema nois head noigile ^{teggemas.} lehes, ja noige nõdruse
 küsajamiste wasto seistes seismas.

Kohls. 1, 10. Et leie ^{õigete} ellada, kuida noikus on
 Jummalale oes, ja wilja kanda noige hea loe seis,
 ja kaswada Jummalale lundmises.

Lut 2, 11, 12. Jummalale arm, mis õnnistust ja daby on
 ilmumõ noigile imimeestele, ja juhatab meid,
 et peame arrasalgama jummalakarimata
 ello, ja ilma liruud himmud, ja peame ^{moisi}
 linult ja oiete ja jummalakarullikult ella-
 ma seosinnakse maailmas.

Tähendus. Need sõnad: usku ja uski likutis jama, ülle =
 wad jedda: Jofuse armooppetus wasto wõtma; jedda ontjans
 leggewaks sõmians pidama; jelle järele käima ja ella-
 ma, ^{ning} stemma tõutuote peäle kiristaste lotama.

Thur.

G. Swen.